

вання, хоча і сприяє зростанню обсягу виробленого валового продукту, з точки зору соціальних процесів та їх впливу на економічну сферу є малоперспективною. Втрати у сфері зайнятості, доходів населення, гальмування процесів зростання платоспроможного споживчого попиту та попиту у виробничій сфері мають широке коло негативних соціальних та економічних наслідків, які не компенсуються зростанням валових, кількісних макропоказників економічного розвитку.

Зрозуміло, соціальні чинники не можуть використовуватися без врахування ефективності витрат у соціальній сфері і можливостей економіки. І тут резерв, можливо навіть головний, — наведення порядку в напрямках і обсягах витрат на соціальні цілі. Часто саме відсутність елементарного порядку змушує витрачати обмежені фінансові ресурси не за призначенням або явно нерационально. Зокрема, дуже невисоким залишається рівень організації асигнувань на соціальні потреби — від їхнього виділення до використання.

Вирішення проблеми ефективності витрат у соціальній сфері насамперед потребує побудови жорсткої ієрархії цілей і визначення пріоритетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моніторинг макроекономічних та галузевих показників. — К.: Міністерство економіки України. — Випуск № 9, січень 2001 р. — С. 62, 87.
2. Бюлетень Національного банку України. — 2000. — № 11. — С. 64.

Купець О. В., аспірант
НаУКМА

ЕФЕКТИВНІСТЬ АКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Формування ринку праці в Україні розпочалося водночас із прийняттям заходів, що забезпечують його функціонування. По-перше, було прийнято ряд законів і законодавчих актів, що регулюють зайнятість населення, найголовнішим з яких є Закон України «Про зайнятість населення» [1]. По-друге, була створена Державна служба зайнятості для реалізації державної політики зайнятості та забезпечення громадянам відповідних гарантій на

всій території України. З метою сприяння зайнятості та запобігання розвитку безробіття, крім макро- та мікроекономічних заходів, Законом України «Про зайнятість» передбачено впровадження заходів на ринку праці для соціального захисту та регулювання зайнятості незайнятого населення.

З самого початку трансформаційного періоду економіки України водночас з використанням пасивних заходів на ринку праці, зокрема виплати допомоги по безробіттю та одноразової матеріальної допомоги, які призначені для матеріальної підтримки безробітних, були запроваджені заходи активної політики: Законом «Про зайнятість» передбачено надання профорієнтаційних послуг, працевлаштування службою зайнятості, професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації, організація громадських робіт, заходи по забезпеченню зайнятості громадян, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних конкурувати на ринку праці, оформлення дострокової пенсії, надання безпроцентної позики для заняття підприємницькою діяльністю. Активні заходи спрямовані на поліпшення функціонування ринку праці з боку пропозиції робочої сили через підвищення людського капіталу безробітних, інтеграцію незахищених верств населення, скорочення регіонального та кваліфікаційного дисбалансу, штучне підвищення попиту на працю. Основна ідея активної політики полягає в тому, щоб допомогти безробітному стати конкурентоспроможним на ринку праці, і це має більшу перевагу, ніж просто забезпечити цього безробітного матеріальною підтримкою. До того ж, якщо держава зобов'язана підтримувати рівень життя незайнятого населення, то ця функція соціальної гарантії може набирати форму організації громадських робіт, профнавчання з виплатою стипендії, надання безпроцентної позики, виплати субсидій-зарплат на додаткових робочих місцях поряд зі звичайною матеріальною допомогою по безробіттю.

Виходячи з вищезазначених функцій активних заходів на ринку праці та з динаміки й особливостей безробіття в Україні, можна зробити висновок, що в Україні доцільним є ширше використання цих заходів. Ефективні активні заходи на ринку праці мають значну соціальну віддачу в тому плані, що вони запобігають поширенню довготривалого безробіття, яке має дуже негативні наслідки для економічного, політичного та соціального розвитку держави.

Але перед тим, як розглядати питання ефективності цих активних заходів, слід звернути увагу на відносний розмір цих заходів у контексті всієї економіки України. У табл. 1 наведено динаміку

витрат державного фонду сприяння зайнятості населення у процентах до ВВП. Як можна побачити з цієї таблиці, загальні витрати державного фонду зайнятості України зросли з 0,14 % ВВП у 1997 році до 0,41 % у 99-ому. Проте, порівнюючи загальні витрати фондів зайнятості у процентах до ВВП у країнах з перехідною економікою та розвинених країнах Організації економічного співробітництва та розвитку [3], можна сказати, що в Україні витрачається коштів на різні заходи сприяння зайнятості менше, ніж в будь-якій іншій країні. Наприклад, в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку в 1994 році цей показник змінювався від 0,44 % в Японії, 0,61 % — у Швейцарії, 0,84 % — у США, близько 2,8 % — в Канаді та Німеччині, до 3,75 % — у Швеції. У 1997 році рівень загальних витрат в Україні (0,21 %) майже порівняний з аналогічним показником в інших країнах з перехідною економікою з відносно низьким рівнем безробіття, наприклад в Естонії (0,23 %), Чеській Республіці (0,24 %) та Росії (0,29 %), але набагато менший за показник в таких країнах як Болгарія (0,52 %), Хорватія (0,7 %), Польща (1,9 %) та Угорщина (1,2 %).

Таблиця 1

**ВИТРАТИ ДЕРЖАВНОГО ФОНДУ СПРИЯННЯ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ
у % до ВВП**

Статті витрат у % до ВВП	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Виплата допомоги по безробіттю	0,01	0,02	0,05	0,14	0,20	0,26
Заходи активної політики	0,09	0,06	0,03	0,02	0,03	0,04
Утримання державної служби зайнятості	0,05	0,06	0,04	0,05	0,05	0,05
Загальні витрати з фонду зайнятості	0,21	0,24	0,14	0,21	0,32	0,41

Джерело: Державний центр зайнятості [2].

Що ж стосується розподілу витрат на пасивні та активні заходи, всі країни з перехідною економікою витрачають основну частину фонду зайнятості (63—78 %) на фінансування допомоги по безробіттю, а питома вага витрат на активні заходи варіюється від 6,4 % у Хорватії, 9,6 % — в Україні до 38,2 % — в Естонії, що означає, що в Україні, як і в багатьох інших країнах, активна політика сприяння зайнятості населення ще не привернула належну увагу державної та місцевої влади. Крім того, з порівняння витрат згідно із запланованим бюджетом державного фонду зайня-

тості та фактичних видатків впливає, що багато заходів сприяння зайнятості не були запроваджені на запланованому рівні внаслідок браку коштів у регіонах та були скорочені протягом фінансового року. Регіональні заходи на ринку праці, таким чином, обмежуються виплатою допомоги по безробіттю, заходами профорієнтації та працевлаштування, підготовки/перепідготовки та громадських робіт; у той же час основні інструменти для підтримки реструктуризації та сприяння зайнятості залишаються поза увагою.

Повертаючись до основного питання нашої теми, слід зауважити, що взагалі не дуже просто визначити реальний ефект активних заходів праці на стимулювання зайнятості та скорочення безробіття, особливо в Україні. Основне питання — це скільки учасників різних програм знайшли постійну роботу після закінчення цих програм, та чи дійсно працевлаштування було наслідком участі в цій програмі чи, можливо, завдяки іншим факторам. Проблема полягає в тому, що така інформація по працевлаштуванню фіксується звичайно тільки для програми підготовки/перепідготовки, а для оцінки ефективності інших програм використовуються різноманітні обстеження. За даними Державного центру зайнятості України, у 1993 році лише 45 % учасників програми профнавчання знайшли постійну роботу, але в результаті поліпшення методології та програми навчальних курсів, покращення взаємодії служби зайнятості з роботодавцями, зміни характеру безробіття в бік структурного протягом останніх років роль та ефективність профнавчання помітно зростає (наприклад, у 1999 році приблизно 70 % учасників знайшли роботу після закінчення курсів профпідготовки/перепідготовки). Що ж стосується найбільш поширеної за кількістю учасників програми в Україні — громадських робіт, то вона не є дуже ефективною, оскільки не більше ніж 10 % її учасників знаходять потім постійне місце роботи. Результатами інших активних заходів є безпосереднє працевлаштування чи переконання безробітного в участі у громадських роботах або програмі перепідготовки — у випадку різних профорієнтаційних послуг; вихід з економічно активного населення — у випадку дострокової пенсії; самозайнятість — у випадку вдалого використання безпроцентної позики, працевлаштування на заброньовані робочі місця незахищених верств серед незайнятого населення.

Застосовуючи методи економетричного аналізу, ми встановили, що програми перепідготовки та громадських робіт мають по-

зитивний, статистично значущий вплив на кількість нових працевлаштувань. Оцінювання розширеної функції узгоджування на основі українських регіональних щоквартальних даних показали, що збільшення на 1 % витрат на ці активні заходи веде до збільшення числа нових працевлаштувань безробітних на 0,04 %, а збільшення на 1 % кількості осіб, які почали займатись перепідготовкою або громадською роботою, збільшує відсоток з безробіття у стан зайнятості на 0,1 %. Хоча за цими оцінками активні заходи вважаються ефективними у запобіганні розвиткові безробіття, вони відіграють поки що невагому роль на ринку праці в Україні, який донедавна характеризувався циклічним характером безробіття. Але цей позитивний ефект заходів, поєднаний з іншими невимірюваними позитивними характеристиками, вказує на те, що слід розширювати поле діяльності вже існуючих, найбільш поширених активних заходів, таких як курси підготовки/перепідготовки й громадські роботи, направлених, перш за все, на підтримку та підвищення людського капіталу, а також приділяти більше уваги програмам, які сприяють зростанню зайнятості, наприклад програмам самозайнятості та субсидійованої зайнятості. До речі, в такій ситуації в Україні, коли ще не створені необхідні передумови для налагодження механізму відтворення системи конкурентоспроможних робочих місць, важлива роль державної активної політики на ринку праці перекривається недовілками макро- та мікроекономічного розвитку України. Тому вирішальним моментом державної політики зайнятості на даному етапі становлення економіки України має бути не тільки коригування з боку пропозиції праці різноманітними заходами на ринку праці, а й комплекс першочергових заходів, направлених на стимулювання попиту на працю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про зайнятість населення» (за станом на 1 березня 1999 р.) / Верховна Рада України. — К.: Парлам. вид-во, 1999. — 30 с.
2. Ринок праці в Україні в 1999 році: Анал.-стат. збірник / Міністерство праці та соціальної політики України. Державний центр зайнятості. — К., 2000.
3. *Nesporova A.* Employment and Labor Market Policies in Transition Economies. — ILO, Geneva, 1999. — 105 p.
4. *Петюх В.* Ринок праці: Навч. посібник / КНЕУ. — К., 1999. — 287 с.